

TÁC ĐỘNG CỦA GIÁO DỤC GIA ĐÌNH ĐẾN ĐỘNG CƠ THÀNH ĐẠT CỦA THANH NIÊN

Lưu Song Hà
Viện Tâm lý học.

Nghiên cứu này được thực hiện với sự tài trợ kinh phí của Trung tâm Hỗ trợ Nghiên cứu Châu Á và Quỹ Giáo dục Cao học Hàn Quốc. Nhân dịp đăng bài báo này, chúng tôi bày tỏ lời cảm ơn chân thành những tổ chức đã tài trợ.

Thực tế cuộc sống và kết quả của một số công trình nghiên cứu đã chỉ ra rằng, giáo dục gia đình có ảnh hưởng nhất định đến sự phát triển nhân cách, trong đó có động cơ thành đạt (ĐCTĐ) của thế hệ trẻ. Trong nghiên cứu này, để tìm hiểu tác động của giáo dục gia đình đến ĐCTĐ của thanh niên, trước hết, chúng tôi sẽ xem xét cảm nhận của chính bản thân thanh niên về cách thức giáo dục của cha và của mẹ trong gia đình, sau đó phân tích mối tương quan giữa giáo dục gia đình và ĐCTĐ của họ.

1. Một số biểu hiện ứng xử của cha và mẹ trong việc giáo dục con lứa tuổi thanh niên

Ở đây, giáo dục gia đình được xác định thông qua cảm nhận của thanh niên về cách ứng xử (lời nói, cử chỉ và hành động) của cha và mẹ đối với họ. Về tổng thể, hình ảnh người cha và người mẹ trong mắt của các con lứa tuổi này đều có tính tích cực. Theo đánh giá của thanh niên, cha và mẹ các em đều là những người có yêu cầu cao, có cách ứng xử nghiêm túc đối với con (với ĐTB lần lượt là 4,07 và 4,19). Trong hoàn cảnh xã hội hiện nay, việc cha mẹ có cách ứng xử như vậy sẽ là một yếu tố tích cực thúc đẩy các con có ý chí vươn lên trong cuộc sống, có khả năng hoàn thành tốt việc học tập và công việc mà họ đang thực hiện.

Bảng 1: Đánh giá của thanh niên về cách ứng xử của cha và mẹ đối với họ

Những biểu hiện trong cách ứng xử	Ứng xử của Cha			Ứng xử của Mẹ		
	ĐTB	ĐLC	Thứ bậc	ĐTB	ĐLC	Thứ bậc
1. Đôi lúc bị mắng vì đã làm việc gì đó không đến nơi đến chốn	3,93	1,08	7	3,98	0,99	9
2. Yêu cầu phải có trách nhiệm với công việc	4,11	1,07	4	4,13	0,93	5
3. Thường hỏi han về tình hình học tập	3,88	1,19	9	4,07	1,06	7
4. Quan tâm, chú ý đến những công việc, những chuyện xảy ra trong gia đình	4,18	1,04	3	4,37	0,92	2
5. Thường nhắc nhở thực hiện các công việc	3,93	1,03	7	4,13	0,91	5
6. Lo lắng và chuẩn bị mọi thứ trong cuộc sống cho các con	4,00	1,06	6	4,41	0,87	1
7. Thường nhắc nhở phải cố gắng trong công việc	4,24	0,93	2	4,36	0,82	3
8. Đôi khi nói rằng, mỗi người phải biết vượt lên chính mình	4,06	1,08	5	4,03	1,05	8
9. Cho rằng, trong cuộc sống, mỗi người phải biết đặt ra mục đích để vươn tới	4,27	0,98	1	4,22	0,89	4
ĐTB nhóm	4,07	0,74		4,19	0,58	

Ghi chú: Trong nghiên cứu này điểm thấp nhất = 1, điểm cao nhất = 5, ĐTB càng cao thì đặc điểm được đánh giá càng thể hiện rõ.

Tuy phần lớn thanh niên đánh giá cha mẹ là những người quan tâm đến con, luôn mong muốn con mình phải nỗ lực vươn lên trong cuộc sống và hơn một nửa số thanh niên được hỏi đã thấy được những cố gắng của cha mẹ trong việc dạy dỗ họ trở thành những người có ý chí, có trách nhiệm trong học tập và công việc, nhưng theo cách nhìn nhận của thanh niên thì không ít người cha, người mẹ thuộc diện khảo sát là người của công việc và luôn bận rộn (với tỷ lệ phần trăm tương ứng là 61,8% và 56,4% - đối với cha; 61,9% và 60% - đối với mẹ). Trên thực tế, phần lớn gia đình hiện nay có mức thu nhập chưa cao. Do đó, nhiều cha mẹ phải lo bươn chải kiếm sống, thời gian họ dành cho các con là khá hiếm hoi. Đây là thực trạng khách quan phản ánh sức ép nhu cầu đời sống và là một vấn đề xã hội cần được quan tâm. Tuy bận nhiều công việc nhưng các cha mẹ vẫn là những người rất quan tâm dạy dỗ các con, vừa phải lo đời sống vật chất cho gia đình, cha mẹ vẫn chu toàn trách nhiệm với các con. Đây là một

biểu hiện khá rõ rệt về sự nỗ lực vươn lên trong cuộc sống của cha mẹ và là một tấm gương cho các con noi theo.

Bảng 2: Sự khác biệt trong đánh giá của thanh niên về cách ứng xử của cha và mẹ

Những biểu hiện trong cách ứng xử của cha và mẹ	Độ chênh lệch về ĐTB trong đánh giá của thanh niên về cách ứng xử của cha so với mẹ (m)
1. Yêu cầu phải có trách nhiệm với công việc	- 0,02*
2. Thường hỏi han về tình hình học tập	- 0,09**
3. Quan tâm, chú ý đến những công việc, những chuyện xảy ra trong gia đình	- 0,19**
4. Lo lắng và chuẩn bị mọi thứ trong cuộc sống cho các con	- 0,41*
5. Thường nhắc nhở phải cố gắng trong công việc	- 0,12*
ĐTB nhóm	- 0,12***

Ghi chú: Trong bảng chỉ hiển thị những giá trị có ý nghĩa về mặt thống kê với m^* khi $P < 0,05$; m^{**} khi $P < 0,01$ và m^{***} khi $P < 0,001$

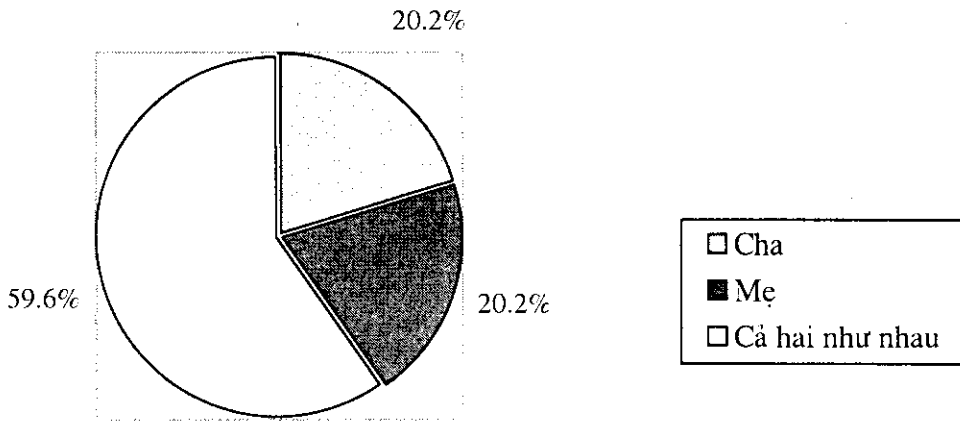
Có sự khác biệt trong cảm nhận của thanh niên về những biểu hiện ứng xử của cha và của mẹ khi giáo dục các con. Những người mẹ được nhìn nhận là những người quan tâm chăm sóc mọi mặt đời sống của các con và đồng thời cũng là những người thường xuyên nhắc nhở các con trong công việc hơn người cha. Sự khác biệt lớn nhất trong cách nhìn nhận những biểu hiện này được thể hiện ở sự lo lắng và chu đáo của người mẹ trong việc luôn chuẩn bị mọi thứ trong cuộc sống cho các con hơn hẳn người cha (với $m = 0,41$ và $P < 0,05$). Trên cơ sở các số liệu có tính mô tả có thể cảm nhận rằng, trong giáo dục các con, cha và mẹ khác nhau ở chỗ chú ý đặc biệt hơn đến một số vấn đề khác nhau của cuộc sống. Chẳng hạn, trong khi người cha thường nhấn mạnh hơn đến việc mỗi người phải biết đặt ra mục đích để vươn lên và thường nhắc nhở các con về trách nhiệm trong công việc thì người mẹ lại có xu hướng chăm lo, chuẩn bị mọi thứ trong cuộc sống cho các con và quan tâm, chú ý đến những công việc, những chuyện xảy ra trong gia đình hơn (đây là hai biểu hiện có ĐTB đạt mức cao nhất trong thang đánh giá về cách ứng xử của cha và mẹ). Tuy nhiên, nếu xét ở mức có ý nghĩa thống kê thì những khác biệt liên quan đến trách nhiệm, đến những mục đích vươn tới trong công việc lại không rõ nét.

2. Ảnh hưởng của giáo dục gia đình đến động cơ thành đạt của thanh niên

Với giả thuyết cho rằng, giáo dục gia đình có tác động nhất định đến ĐCTĐ của thanh niên, chúng tôi tiến hành tìm hiểu mối tương quan giữa cách ứng xử của cha và mẹ trong việc giáo dục các con với ĐCTĐ của các con cùng việc phân tích mức độ dự báo ĐCTĐ ở thanh niên khi cha hoặc mẹ thay đổi cách ứng xử của họ đối với con. Từ đó để thấy được ảnh hưởng của giáo dục gia đình đến ĐCTĐ ở những thanh niên này.

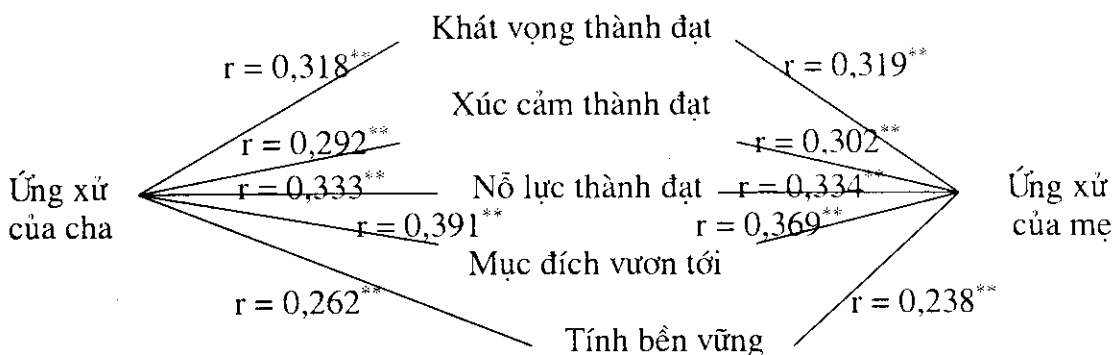
Theo đánh giá của hơn một nửa số thanh niên được hỏi thì cả cha và mẹ đều có ảnh hưởng nhiều đến động cơ làm việc và học tập của họ (59,6%). Số thanh niên trong diện khảo sát cho rằng, cha hoặc mẹ là người có ảnh hưởng nhiều hơn đến vấn đề này chiếm tỷ lệ như nhau (20,2%). Như vậy, tùy đặc thù của mỗi gia đình, ảnh hưởng của cha và mẹ đến con là khác nhau. Vậy cách ứng xử của cha và mẹ có tác động như thế nào đến ĐCTĐ trong học tập cũng như trong công việc của thanh niên.

Biểu đồ 1: Ảnh hưởng của cha và của mẹ đến động lực làm việc, học tập của thanh niên

Trong nghiên cứu này, ĐCTĐ của thanh niên được xem xét ở 5 khía cạnh như khát vọng thành đạt, xúc cảm thành đạt, nỗ lực thành đạt, mục đích vươn tới và tính bền vững của thành đạt. Hệ số tương quan nhị biến Pearson giữa cách ứng xử của cha và mẹ trong việc giáo dục các con lứa tuổi thanh niên với ĐCTĐ của họ được hiển thị ở hình 1.

Hình 1: Tương quan giữa cách ứng xử của cha và mẹ với động cơ thành đạt của thanh niên

Ghi chú: r^{**} khi $P < 0,01$; r là hệ số tương quan nhị biến pearson

ĐTB càng cao thì cha mẹ càng có cách ứng xử với các con theo chiều hướng tích cực ĐCTĐ càng cao và ngược lại.

Cả 5 khía cạnh ĐCTĐ đều có tương quan tỷ lệ thuận có ý nghĩa thống kê với cách ứng xử của cha và mẹ ($P < 0,01$). Nổi bật hơn cả là các cặp tương quan giữa mục đích vươn tới, nỗ lực thành đạt và khát vọng thành đạt với cả hai nhân tố ứng xử của cha và mẹ. Các mối tương quan còn lại tuy cũng theo chiều thuận nhưng kém chặt chẽ hơn, đặc biệt là tương quan giữa cách ứng xử của cha, mẹ và tính bền vững của ĐCTĐ của con (xem hình 1). Hệ số tương quan giữa các cặp biến số này nói lên rằng, khi cách ứng xử của cha và mẹ có sự thay đổi thì các khía cạnh thể hiện ĐCTĐ của các con cũng có những thay đổi tương ứng. Điều này có nghĩa là khi cha mẹ có cách ứng xử tích cực, quan tâm, chăm sóc chu đáo các con, có yêu cầu cao đối với con, dạy dỗ các con có ý chí, luôn nỗ lực vươn lên trong cuộc sống thì ĐCTĐ của các con sẽ cao. Ngược lại, khi cha mẹ ứng xử với các con theo chiều hướng tiêu cực thì ĐCTĐ ở các con sẽ giảm.

Cách ứng xử của cha và mẹ trong việc giáo dục con đều có khả năng dự báo ở mức có ý nghĩa thống kê về mức độ ĐCTĐ của thanh niên. Cách ứng xử của cha đối với con có mức dự báo độ biến thiên ĐCTĐ của các con là 17,8% (với $P < 0,001$) và cách ứng xử của mẹ dự báo khoảng 17,1% (với $P < 0,001$). Sự thay đổi trong cách ứng xử của cha và mẹ có ảnh hưởng mạnh nhất đến mục đích vươn tới và sau đó đến nỗ lực thành đạt, khát vọng thành đạt của thanh niên (mức dự báo tương ứng là 15,3%; 11,1%; 10,1% - cách ứng xử của cha và 13,6%; 11,1%; 10,2% - cách ứng xử của mẹ với $P < 0,001$).

Bảng 3: Dự báo những thay đổi về động cơ thành đạt từ những thay đổi trong cách ứng xử của cha, mẹ đối với thanh niên

Biến phụ thuộc	Các biến độc lập (r^2)		
	Ứng xử của cha	Ứng xử của mẹ	Ứng xử của cha và mẹ
1. Khát vọng thành đạt	0,101***	0,102***	0,117***
2. Xúc cảm thành đạt	0,085***	0,091***	0,097***
3. Nỗ lực thành đạt	0,111***	0,111***	0,128***
4. Mục đích vươn tới	0,153***	0,136***	0,168***
5. Tính bền vững	0,069***	0,057***	0,075***
Động cơ thành đạt	0,178***	0,171***	0,201***

Ghi chú: r^{***} khi $P < 0,001$

Nếu trong gia đình cha và mẹ cùng phối hợp giáo dục các con thì sẽ làm tăng mức độ ảnh hưởng của giáo dục gia đình đến ĐCTĐ cũng như đến các khía cạnh của hiện tượng tâm lý này. Kết quả thu được từ phép phân tích hồi qui bậc nhất cho thấy nhân tố này cho phép dự báo khoảng 20,1% ($P < 0,001$) những thay đổi trong mức độ ĐCTĐ của thanh niên. Trong các khía cạnh của ĐCTĐ, mức độ dự báo cao nhất là những dự báo liên quan đến mục đích vươn tới, nỗ lực thành đạt và khát vọng thành đạt (với mức độ dự báo tương ứng là 16,8%; 12,8%; 11,7% và $P < 0,01$).

Tóm lại, cách ứng xử của cha và mẹ trong việc giáo dục các con có tác động đáng kể đến ĐCTĐ của thanh niên. Nếu trong cách ứng xử với các con lứa tuổi này, cha mẹ thường xuyên quan tâm, chăm lo cho con, luôn có yêu cầu cao đối với con và dạy dỗ con có trách nhiệm với công việc của mình, có ý chí vươn lên trong cuộc sống thì ở các con của họ sẽ hình thành và phát triển ĐCTĐ ở mức độ cao hơn.

Chú thích

Bài viết sử dụng số liệu khảo sát thực tiễn của đề tài “Động cơ thành đạt của thanh niên” do PGS. TS. Lê Thị Thanh Hương làm chủ nhiệm. Khảo sát thực tiễn được tiến hành năm 2007 tại Hà Nội.